

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ
Τακτικού καθηγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γεν. Γραμματέως του Φιλολογικού Συλλόγου « Παρνασσός »

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΑΙ Η 7^η ΜΑΡΤΙΟΥ 1953

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΣΩΚΡ. ΛΟΪΖΙΑΗ : Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1964

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ
Τακτικού καθηγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γεν. Γραμματέως του Φιλολογικού Συλλόγου « Παρνασσός »

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΑΙ Η 7^η ΜΑΡΤΙΟΥ 1953

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΣΩΚΡ. ΛΟΪΖΙΔΗ : Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1964

Ἀφιεροῦται
εἰς
τὴν Ἑλληνικὴν Νεότητα
τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος
καὶ
τῆς Κύπρου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Τζὼν Φίτζεραλντ Κένεντυ, 35^{ος} πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἐξέφρασε τὴν προσωπικὴν του φιλοσοφίαν μὲ τὰς ἑξῆς λέξεις :

« *Ένας ἄνδρας πράττει αὐτὸ ποὺ πρέπει, εἰς πείσμα τῶν προσωπικῶν συνεπειῶν, εἰς πείσμα τῶν ἐμποδίων καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν πιέσεων. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς* ».

Ἡ φιλοσοφία αὐτὴ διεῖπε ὁλόκληρον τὴν ζωὴν του.
(« Ἐλευθερία » 23 Νοεμβρ. 1963).

Μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ αὐτὰς τὰς σκέψεις θέλω νὰ προλογίσω μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐπικοῦ καὶ ἐνδόξου ἀγῶνος, διὰ τὴν ἔλευθερίαν καὶ αὐτοδιάθεσιν τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου καὶ τὴν ἐν τέλει ἔνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ὁ λόγος δὲ εἶναι προφανής. Ἡ ἐποχὴ μας παρουσιάζει πολὺ ὀλίγους ἀφωσιωμένους εἰς τὰ μεγάλα ἰδανικὰ καὶ ἐτοίμους νὰ θυσιασθῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκείνους, τοὺς πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι καίτοι ἀνήκουσιν πολλάκις εἰς τὴν ἡγήτιδα τάξιν ἐν τούτοις τὰ πάντα πράττουσι μόνον διὰ λόγων. Ὅθεν ἐπιβάλλεται ἡ ἐξέτασις τοῦ ἔργου ἐκείνων τῶν ὀλίγων, οἵτινες διεπόμενοι ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς τοῦ John F. Kennedy ἀποτελοῦν παράδειγμα διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἀφιερωμένον τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος τῶν προσωπικῶν ἀναμνήσεων.

Ὅπως ἐπὶ *Κατοχῆς* οὕτω καὶ ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἔλευθερίας τῆς Κύπρου οἱ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ πνευματικὴν ἡγεσίαν, οἱ ὁποῖοι, μακρὰν παντὸς συμφέροντος ἢ καιροσκοπισμοῦ, ὑπέλαβον ὡς καθήκον ἐπιτακτικόν, ὡς χρέος ἀναπόφευκτον*, τὴν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον συμμετοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ

* Ἡ ἄποψις αὕτη ἐνθυμίζει θεμελιώδεις σκέψεις καὶ τάσεις τοῦ Καντίου, ὁ ὁποῖος ἐθαύμαζε τὸν ἔναστρον οὐρανὸν καὶ τὸ καθήκον. Καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεῦτερον ὁδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, ὡς δημιουργὸν τοῦ μεγαλειώδους τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν οὐστάσιν καὶ τὴν συντήρησιν Παντός, καὶ τῆς ψυχῆς, διὰ τε τὴν πνευματικὴν σύστα-

τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ εὐγενέστερον ἰδανικὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅλων τῶν αἰώνων. Οἱ λόγοι τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, οἱ ἀπὸ τῆς ἔδρας συχνάκις ἐκφερόμενοι, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος, ὅτι προσλαμβάνουσι σημασίαν καὶ βαρύτητα, ὅταν μεταμορφῶνται ὑπὸ τῶν ἰδίων εἰς ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι κυρίως ἀξίαν, διὰ τὸν φρονηματισμὸν τῆς νεότητος τοῦ Ἔθνους, δέον νὰ συνοδεύωνται διὰ τῆς διανθήσεως διὰ ζωντανῶν παραδειγμάτων τῆς προσφάτου καὶ τῆς συγχρόνου ἱστορίας, ὅταν ὑπάρχη τοιαύτη. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ παράδειγμα διδάσκει ἰσχυρότερον καὶ διαρκέστερον τῶν λόγων.

Εἶναι δὲ συχνὸν τὸ φαινόμενον, τὸ παρατηρούμενον εἰς τοὺς ὀλίγους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἀφιεροῦνται, ἔργῳ καὶ λόγῳ, εἰς τὰ ἰδανικά, ὅτι οὗτοι « εἰς πείσμα τῶν προσωπικῶν συνεπειῶν, εἰς πείσμα τῶν ἐμποδίων καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν πείσεων », πράττουσιν ὡς « ἄνδρες, αὐτὸ πὸν πρέπει », ὄχι μόνον εἰς τὸν ἐθνικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ ὑπηρεσιακὸν βίον, διότι « αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς », ἡ ὁποία καὶ μόνη δύναται, νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἔθνους, μάλιστα εἰς τὰς κρισίμους ὥρας.

Ταύτας δὲ τὰς ἀρχὰς εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσωμεν πρὸς τὴν νεάν γενεάν, ἡ ὁποία ἐνίστε ἀπογοητεύεται ἀπὸ κακὰ παραδείγματα. Διότι εὐτυχῶς διὰ τὸ Ἔθνος, ἱκανοὶ ὑπῆρξαν οἱ ἄνδρες, οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ ἐκτεθεῖσαν φιλοσοφίαν τοῦ Τζὼν Κέννενδυ, οἵτινες ἠγωνίσθησαν τόσον ἐπὶ Κατοχῆς, ὅτε ἐκινδύνευσαν νὰ ἀπολέσουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των, εἴτε μετὰ ταύτης εἴτε εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου ἔδρασαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της—ἐκτὸς τῶν Ἡρώων τῆς Ε.Ο.Κ.Α., ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Διγενῆ, καὶ τῶν ἐνδόξων νεκρῶν της—« εἰς πείσμα τῶν προσωπικῶν συμφερόντων » καὶ ὅταν μάλιστα ἔδρων κυρίως ἀφανῶς, διότι ἐπίστευον, πράγματι,

σιν καὶ διὰ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία ὄχι μόνον ἐπιτάσσει τὸ καθήκον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ παρέχει ἱκανοποίησιν, ὅταν αἱ ἔξωτερικαὶ συνθήκαι δὲν ἐπιτρέπουσιν τὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀπόκτησις δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, πολῦτιμον, ἀληθῶς θεῖον ἀγαθὸν παρασχεθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

ὅτι τὸ πολυτιμότεον ἀγαθόν, ὅπερ ἐδώρησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ταύτης τὴν ἔννοιαν καὶ βαρύτητα διὰ τὴν ζωὴν, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Δημοκρατίαν ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἑλληνισμός, διὰ τῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν του, εἰς τὴν τραγικὴν πλὴν ἔνδοξον αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα Ἑλλάς. Καὶ ἡ Ἑλλάς κατέστη διὰ τοῦτο συνώνυμος τῆς Ἑλευθερίας καὶ τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας.

Καθηγητὴς ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

Ἡ αἴθουσα τῆς κατοικίας τοῦ καθηγητοῦ κ. Γερ. Κονιδάρη.
Ὁ καθηγητὴς κρατεῖ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς ὀρχαμοσίας τὸ Εὐαγγέλιον.

Τὸ μέγα ἐθνικὸν καὶ πανελλήνιον θέμα τῆς Κύπρου ὑπῆρξε, μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ξένης ἐπιβουλῆς (1947-1950), τὸ ἕτερον τῶν μεγάλων θεμάτων ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως (κατὰ τὴν Διάσκεψιν Εἰρήνης τῶν Παρισίων τοῦ 1946 παρέμεινεν ἔκκερμὸς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Βορειοηπειρωτικῶν), τὸ ὁποῖον συνεχίνει καὶ συγκινεῖ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κύπρου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως, ἣ ὁποία θεσπίζεται εἰς τὸν Καταστ. Χάρτην τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (1945) καὶ ἀπετέλεσε ἐπαγγελίαν τῶν Δυτικῶν « Συμμάχων μας », θὰ εἶχεν ἤδη πιθανώτατα συντελεσθῆ, ἐὰν παράγοντες συμμαχικοὶ καὶ ἡμέτεροι δὲν ἔδιδον ἄλλην κατεύθυνσιν εἰς τὸν πολιτικὸν χειρισμόν, ὃ ὁποῖος ἤρχισε διὰ τοῦ Δημοψηφίσματος τῷ 1950 καὶ συνεχίσθη τόσον ἐπιτυχῶς, διὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος καὶ τῆς δι' αὐτῆς παρασκευῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, τ.ἔ. διὰ τοῦ ἐνόπλου ἡρωικοῦ ἀγῶνος τῆς Ε.Ο.Κ.Α. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν κ. Γεώργιον Γρίβαν - Διγενῆν.

Ἄλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν, ὄνειρον πολλῶν γενεῶν, Κυπρίων Ἑλλήνων εἰδικώτερον, δὲν ἠδύνατο νὰ συντελεσθῆ πλήρως, ἔνεκα τῶν συμφωνιῶν Ζυρίχης καὶ Λονδίνου, ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἰσήγαγον ὡς παράγοντα ἀποφασιστικόν, μὲ δικαιώματα ἀρνησικυρίας, ἀνήκουστα εἰς ἔκτασιν καὶ δύναμιν, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Πολιτειῶν, τὴν Τουρκικὴν μειοψηφίαν (18^ο/ο) καὶ τὸ Τουρκικὸν Κράτος. Ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος εἰς οὐδὲν ἴσχυσε διὰ ν' ἀποτρέψῃ τὴν ἐξέλιξιν ταύτην. Ἐπειτα δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν — τοῦναντίον ἠγνοήθη παντελῶς — ὅτι τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὑφίστανται τὴν ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν τῶν συμφερόντων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσορροπίας δυνάμεων ἐν τῇ πολι-

τικῆ των ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὀδηγήσῃσι τελικῶς τοὺς λαοὺς τῶν Ἀποικιῶν ἀπὸ τῆς Αὐτοκυβερνήσεως εἰς τὴν Αὐτοδιάθεσιν, γεγονός, ὅπερ συνετελέσθη ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἕξ ἔτη (1958-1963), ἦτοι εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τῆς Συνθήκης Ζυρίχης - Λονδίνου.

Οὕτως ἐνῶ πολλοὶ λαοὶ καὶ μάλιστα ἀπολίτιστοι, ἢ ἐλάχιστα προηγμένοι εἰς τὸν πολιτισμόν, ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τῆς Αὐτοδιαθέσεως, ὁ εὐγενὴς καὶ ἀπὸ 3.500 ἔτων ἑλληνικὸς καὶ πεπολιτισμένος λαὸς τῆς Κύπρου δὲν ἀπέκτησε τὸ ἱερὸν τοῦτο δικαίωμα, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἠγωνίσθη ἐπιτυχῶς ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη καὶ δὲν ἠττήθη στρατιωτικῶς. Αἱ εἰς χεῖράς μου ἐπιστολαὶ τοῦ στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ τοῦ Ἰουνίου καὶ Αὐγούστου τοῦ 1958 ἀποτελοῦσιν, ἐκτὸς τῶν πληροφοριῶν, καὶ βεβαιώσεις τοῦ ἐνδόξου ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπικοῦ ἀγῶνος, ὅτι ἡδύνατο ἢ Ε.Ο.Κ.Α. νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα, ἢ πορεία τοῦ ὁποῦ ἡδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀληθῆ αὐτοκυβέρνησιν, ὡς πρῶτον στάδιον καὶ τὴν αὐτοδιάθεσιν καὶ ὡς δεῦτερον καὶ τελικόν.

Ἡ ἰδρυθεῖσα διὰ τῶν συνθηκῶν Πολιτεία οὔτε πραγματικὸν Κράτος ἀνεξάρτητον εἶναι οὔτε ἀληθῆς δημοκρατία, ἢ δὲ περιορισμένη ἐλευθερία τῆς τελεῖ διαρκῶς ἐν κινδύνῳ. Μία τῶν βασικῶν αἰτιῶν τῆς ἀτυχεστάτης ἐξελίξεως τοῦ Κυπριακοῦ εἶναι ἀσφαλῶς καὶ ἡ ταχεῖα ἀχρήστευσις τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος, μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1957, ὅτε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰς Σευχέλλας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος εἶχε σαφήνειαν σκοπῶν καὶ εἰλικρίνειαν ἀπόλυτον εἰσηγήσεως. Περὶ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ὑπάρχουσι νῦν ὀλίγισται γραμμαὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ στρατηγοῦ (σελ. 19) καὶ περισσότεραι διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς συγκροτήσεώς της εἰς τὸ σχετικὸν ἱστορικὸν ἄρθρον τοῦ Σωκράτους Λοῦζίδη, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε τὸν Διγενῆ. Χάριν τῆς πληρότητος τοῦ παρόντος πρώτου σημειώματος περὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος θὰ δημοσιευθῇ ἐν τέλει, ἐν παραρτήματι, εἰς τὸ ἀνάτυπον τοῦ παρόντος ἡ αὐθεντικὴ καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «Ἐλευθερίαν» ἐκθεσις τῆς 27ης Σεπτεμβρίου 1960. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα κυρίως ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ πραγματοποιήσις τῆς ὀρκωμοσίας τῆς ἐπιτροπῆς.

* *

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ ποῖα ἦσαν τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ποῦ συνεδρίαζον. Ἡ ἀρχικὴ συγκέντρωσις, ἐνθα ἐγένετο λόγος διὰ τὴν ἀνάγκην ἐνόπλου ἀγῶνος ἐγένετο εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σκουφᾶ 60 οἰκίαν τοῦ συναδέλφου καθηγητοῦ κ. Δημ. Βεζανῆ. Ἦτο πολυπληθὴς καὶ διὰ τοῦτο ἐφάνη εἰς πολλοὺς ἐπικίνδυνος, ἐφ' ὅσον ὄρος ἀπαραίτητος ἦτο ἡ μυστικότης. Εὐτυχῶς οὐδὲν συνέβη. Τῆς συσκέψεως προήδρυσεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος. Ἠκολούθησαν ἄλλαι συσκέψεις, τινὲς εἰς τὴν οἰκίαν μου, κειμένην τότε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ 36β, ἀλλὰ περισσότεραι συνεδρίαὶ ἐγένε-

νοντο εις τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον τοῦ κ. Ἀντωνίου Αὐγίκου, εἰς τὴν ὁδὸν Σατωβριάνδου 10. Τῶν συνεδριῶν προήδρευεν σπανιώτατα, ὅταν ἦτο ἐν Ἀθήναις, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ἀρχηγὸς τοῦ πολιτικοῦ ἀγῶνος, ὡς ἐθνάρχης, συνήθως ὁμοῦς ὁ πρῶν Ὑπουργὸς κ. Γεώργιος Στράτος. Μετεῖχον τῆς Ἐπιτροπῆς, οἱ δύο ἀδελφοὶ Σάββας καὶ Σωκράτης Λοιζίδης, δικηγόροι (ἐνίοτε συνηχόμεθα καὶ εἰς τὸ τότε Γραφεῖον τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ὀμήρου), Γεράσιμος Ι. Κονιδάρης, τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Γεώργιος Γρίβας, συνταγματάρχης ἐν ἀποστρ., Δημ. Βεζανῆς καθηγητὴς τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Παντείου Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, Ἡλίας Ἀλεξόπουλος συνταγμ. ἐν ἀποστρατείᾳ, ὁ στρατηγὸς Παπαδόπουλος (ἢ Παπᾶς) καὶ ὁ Ἀντ. Αὐγίκος.

Αἱ διαπιστώσεις τὰς ὁποίας ἔκαμεν αὐτοπροσώπως εἰς Κύπρον μεταβάς, ὡς περιηγητὴς ὁ μετὰ ταῦτα ἀρχηγὸς κ. Γ. Γρίβας καὶ ἡ ἀποστολὴ ὄπλων ἐστερέωσαν τὴν ἀπόφασίν μας περὶ ἐνόπλου ἀγῶνος, δεδομένου, ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲ εἶναι συνήθως δῶρον, ἀλλὰ καρπὸς τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων τῆς πατρίδος. Ἡ ἐπανάστασις ἦτο ὁ μόνος τρόπος διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἡ Κύπρος τὴν ἐλευθερίαν της, ὡς ἀπέκτησαν καὶ τόσοι ἄλλοι λαοί.

Προσωπικῶς ἐπίστευον, ἤδη τῷ 1950, καὶ τῷ εἶπον, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον χρόνος εἴτε ἐν πολέμῳ εἴτε ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Μεγ. Βρετανία, λόγῳ τῆς πτώσεώς της ἐν τῇ Μ. Ἀνατολῇ, θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ δώσῃ ὡς δῶρον τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κύπρον: συμπέρασμα λοιπόν: ἐπανάστασις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθην μετὰ τῶν πρώτων νὰ μετασχω τῆς Ἐπιτροπῆς ἀγῶνος, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν ζυγὸν καὶ τὴν διὰ δημοψηφίσματος ἔνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

* *

Ἀπὸ τὰ πλέον ἀξιωματικὰ γεγονότα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς ἡ ὀρκωμοσία της. Ἡ ἀπόφασις περὶ ὀρκωμοσίας ἐλήφθη κατὰ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1953, ὅταν πλέον ἀπὸ ἀπόψεως ἀποστολῆς ὄπλων καὶ ὀργανώσεως ἐν Κύπρῳ ἡ προετοιμασία τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, εἶχε προχωρήσει. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος εὐρισκόμενος ἐν Ἀθήναις ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν περὶ ὀρκωμοσίας, ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος ἦτο μυστικὴ καὶ ἐλάμβανε διαρκῶς μέτρα τηρήσεως τῆς μυστικότητος τῆς δράσεώς της, δι' ὃ καὶ δὲν συνεδρίαζε πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ ὀρκωμοσία εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκάστοτε ἐπίσκεψις τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ μάλιστα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου εἰς οἰκίαν καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ προκαλῆ ὑπονοίας.

Ὅθεν, ἀποφασισθείσης τῆς ὀρκωμοσίας καὶ ὀρισθέντος τοῦ τόπου,

συνήλθομεν πάντες εἰς τὴν τότε κατοικίαν μου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ 46β (3ον ὄροφον) περὶ τὴν 7ην ἑσπερινὴν τῆς 7ης Μαρτίου 1953. Ἡ συγκίνησις πάντων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ. Μακαρίου ἦτο εὐλόγος. Ἡ οἰκογένειά μου μετὰ ἔτη ἐπληροφόρηθη τὸ γεγονός τοῦτο, τόση ἦτο ἡ μυστικότητα, ἣν ἐτηρήσαμεν.

Κατὰ τὴν ἱεράν ἐκείνην ὥραν, ἔλαβον ἐν ἓκ τῶν πολλῶν ἀντιτύπων τῆς Κ.Δ. τῆς Βιβλιοθήκης μου. Πρόκειται περὶ τῆς 16ης κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης τῆς American Bible Society τῆς Ν. Ὑόρκης (Greek New Testament ὑπὸ Dr T. Nestle, ἐκδόσαντος ἐκ νέου διὰ φωτογραφίσεως τὴν ἐν λόγῳ ἔκδοσιν τῆς Stuttgart τοῦ 1936). Ἐπ' αὐτοῦ εἶχε τεθῆ ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ σταυρός. Ἡ φωτογραφία τῆς Κ.Δ. εἶναι συνημμένη εἰς τὴν παροῦσαν βραχυτάτην ἔκθεσιν.

Ἐλαβον, λοιπόν, τὸ τυχαίως εὑρεθὲν ἔμπρός μου ἀντίτυπον τῆς Κ.Δ. εἰς ὃπερ εἶχον θέσει εἰς τὸ ἐσώφυλλον τὴν ἐπιγραφὴν « Βιβλιοθήκη Γερασίμου Ι. Κονιδάκη, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Γεν. Ἐκκλ. Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, Μάϊος 1946 ».

Τὴν Κ.Δ. ἔθεσα ἐπὶ τῆς τραπέζης, μεθ' ὃ ἠγέρθημεν πάντες διὰ νὰ δώσωμεν τὸν ὄρκον, συνταγέντα κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, κατὰ τρόπον δηλαδὴ οὐχὶ ἀπολύτως σαφῆ. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τοῦ Ἰεροῦ Εὐαγγελίου. Καὶ τὸν μὲν ὄρκον ἀνεγίνωσκεν ἡ Α. Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἡμεῖς δὲ τὸν ἐπαναλαμβάνομεν φράσιν πρὸς φράσιν, ἐν βαθυτάτῃ συγκινήσει.

Μετὰ τοῦτο ὑπεγράψαμεν πάντες τὸν ὄρκον, ὅστις φυλάσσεται ἀσφαλῶς, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου παρέμεινε πρὸς φύλαξιν παρ' ἐμοί, καίτοι ἀνήκει κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Φυσικῶ τῷ λόγῳ ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς — ὅταν ἀρχίσῃ νὰ φαίνεται ὅτι ἀνοίγει ὁ δρόμος πρὸς τὴν αὐτοδιάθεσιν τῆς Κύπρου ἢ κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου, τοῦ ἀναφαιρέτου ἀπὸ πάντα λαόν, τὸ Ἱ. Εὐαγγέλιον, ὁ ὄρκος καὶ τὸ τραπέζι αὐτὸ τοῦ σπιτιοῦ μου, θὰ δωρηθῶσιν εἰς τὴν Κύπρον, διὰ νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τῶν κειμηλίων, τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ὀρκωμοσίας, ὡς καὶ κατὰ τὴν 13ην Μαρτίου συνεδριάσαμεν καὶ συνεχίσσαμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῶν διαφορῶν θεμάτων τῆς προετοιμασίας τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Κύπρου.

* * *

Θέματα, ἅτινα ἀπασχόλησαν τὴν Ἐπιτροπὴν, κατὰ διαφορῶς συνεδριάσεις τῆς (ἔσημειώθησαν τυχαίως μερικαὶ συνεδρίαί εἰς τὸ τελευταῖον ἐσώφυλλον τοῦ Ἱ. Εὐαγγελίου :

13 Μαΐου 1953 οίκια Κονιδάρη
6 Ἀπριλίου 1955 οίκια Κονιδάρη
23 Ἀπριλίου 1955 γραφεῖον Ἀντ. Αὐγίκου
5 Μαΐου 1955 » » »
17 Μαΐου 1955 » » »)

ἦσαν: ἐκτὸς τοῦ 1) τοῦ ἀφορῶντος τὴν ἀποστολὴν ὄπλων — περὶ ταῦτα ἤσχο-
λεῖτο κυρίως, ἔχων ἰδίους συνεργάτας ὁ κ. Γ. Στράτος πρῶην Ὑπουργὸς
Ἀμύνης, προεδρεύων τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκό-
που Μακαρίου· 2) τὸ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος
(προϋτάθῃ ὁ συνταγματάρχης Κύπριος τὴν καταγωγὴν κ. Γεώργιος Γρίβας,
ὁ θρυλικὸς πλέον Διγενῆς)· 3) τῆς προπαγάνδας· 4) τὸ τῆς δραστηριο-
ποιήσεως τῆς Πανελληνίου Ἐπιτροπῆς Αὐτοδιαθέσεως κ.ἄ. Αἱ συσκέψεις
τοῦ 1956 ἀφεώρων εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ δραστηριοποίησιν τῆς Πανελ-
ληνίου Ἐπιτροπῆς Αὐτοδιαθέσεως Κύπρου, διότι ὑπῆρχον παράπονα δίκαια
τοῦ Διγενῆ, οὗτινος σημεῖωμα ἐπεδόθη ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκο-
πον Δωροθέον καὶ τὸν Ὑπουργὸν Προεδρίας κ. Κ. Τσάτσον. Τῶν συζητή-
σεων μετεῖχον οἱ κ.κ. Σάββας Λοῦζίδης καὶ Γεω. Κονιδάρης ἐκ μέρους τῆς
Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι βεβαίως τοῦτο οἱ συνομιληταί
μας Ἀρχιμ. κ. Ἱερώνυμος Κοτσώνης, ἔμπιστος τῶν Ἀρχιεπισκόπων Σπυ-
ρίδωνος καὶ Δωροθέου, Γενικὸς Γραμματεὺς ἐπὶ τινι χρόνον τῆς Ἐπιτρο-
πῆς Αὐτοδιαθέσεως Κύπρου. Μετεῖχεν ὡσαύτως καὶ ὁ κ. Χρηστίδης. Χάριν
τοῦ « Παρνασσοῦ » σημειῶ, ὅτι εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γεν.
Γραμματέως ἐγένοντο συσκέψεις τινὲς περὶ τοῦ θέματος τῆς δραστηριότητος
καὶ ἀναδιοργάνωσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Αὐτοδιαθέσεως. Ἡ Ἐπιτροπὴ εἰς
οὐδὲν κατέληξε, διότι ἐπῆλθε, κατὰ τινὰ ἀπουσίαν μου, ὄξεϊα διχογνωμία
τοῦ κ. Σάββα Λοῦζίδα καὶ τοῦ Ἀρχιμ. Ἱ. Κοτσώνη. Περὶ ταύτης θὰ πρό-
πει νὰ γίνῃ λόγος ἄλλοτε εἰς ἄλλο σημεῖωμα εἰς ὅπερ θὰ παρατεθῶσιν 3
ἀντίγραφα σημειωμάτων μου πρὸς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐπίσης ἀπησχό-
λησε τὴν Ἐπιτροπὴν τὸ θέμα περὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀρχιεπί-
σκοπος Μακάριος φρονῶν, ὅτι ὁ ἀγὼν θὰ ἦτο κυρίως ἀγὼν δολιοφθορῶν
ὑπεστήριξε πρὸς στιγμὴν ὅτι δὲν ἐχρειάζετο ἐξοπλισμὸς στρατιωτῶν - ἀνταρ-
τῶν. Τοῦναντίον ὁ Γρίβας, πρὸς ὃν συνετάχθημεν πάντες ἡμεῖς — ἡμεῖς ἴσως
ζωηρότερον τῶν ἄλλων — ἐφρόνει, ὅτι θὰ εἶχε διπλὴν μορφήν: σαμποτάζ καὶ
ἀνταρτικὴν, δι' ὃ καὶ ἐχρειάζετο ὄπλισμὸς διὰ τὰς δυνάμεις τῶν ἀνταρτῶν,
οἵτινες θὰ ἐκάλυπτον τοὺς δολιοφθορεῖς. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησε.

**

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σάββα Λοῦζίδα καὶ ἐμοῦ εἰς Ἀμερικὴν, κατ'
Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1954, τοῦ μὲν πρώτου, διὰ τὰ Ἡν. Ἐθνη,

τοῦ δὲ σημειοῦντος τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Παγκ. Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Evanston Illinois, ἐνθα μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου ἐφέραμεν τὸ Κυπριακὸν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐν τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, μὲ μερικὴν ἐπιτυχίαν (τὰ κλειδιὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τὰ κατέχουν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἀμερικανοί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ κατέχουν οἱ χριστιανοὶ ἀντιπρόσωποι οὐδετέρων καὶ ἀνεπηρεάστων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν μεγάλων Δυνάμεων χωρῶν), ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἐνέκρινε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Γρίβαν ὁ ἀνυπόμονος νὰ ἀγωνισθῇ ἐξόριστος ἐκ Κύπρου συμμαθητῆς του κ. Σωκράτης Λοῦζίδης δικηγόρος, ἔχων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του γραφεῖον εἰς τὴν ὁδὸν Ὀμήρου, λίαν γνωστὸν φυσικὰ εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις ὄργανα τῆς Ἀγγλικῆς κατασκοπείας. Διὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ἐξέφρασα ἐντόνος τοὺς φόβους μου, διὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, καίτοι βαθυτάτα ἐκτιμῶ τὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ ἀγαπητοῦ ἀγωνιστοῦ Σωκράτη.

* *

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ ὡσαύτως, ὅτι μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος τὴν 1^{ην} Ἀπριλίου 1955 ἐγένοντο πολλαὶ συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλ' εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον σημειοῦται ἡ τελευταία συνεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μεγ. Βρετανίας τὴν 16^{ην} Νοεμβρίου 1955 πρὸ τῆς συλλήψεως τοῦ Μακαρίου καὶ τῆς μεταφορᾶς του εἰς Σεῦχέλλας.

* *

Τελευταῖαι ἀξιόλογοι συνεδρίαί τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένοντο πολλαί, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου ἐκ τῆς ἐξορίας μία κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1958 εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀραχώβης 15 τότε νέαν κατοικίαν μου. Κατὰ ταύτην ἀπουσίαζεν εἰς Ἀμερικὴν ὁ κ. Σάββας Λοῦζίδης, μετέχων τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ Ἠνωμ. Ἐθνη. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἀπαντῶν εἰς δεξυτάτας κρίσεις, ἰδίᾳ τοῦ κ. Δ. Βεζανῆ, ὑπερημύνθη τῆς στροφῆς τῆς πολιτικῆς του ἀπὸ τῆς «Ἐνώσεως» πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἀλλὰ περὶ ταύτης τῆς πολιτικῆς ἄλλοτε θὰ γίνῃ λόγος, διότι δέον νὰ συνδυασθῇ καὶ νὰ κριθῇ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ὅσα ἐπληροφορήθημεν ἀπὸ τὸν Σάββαν Λοῦζίδην, ὅταν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη. Πάντως κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1958 καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ Ἐπιτροπὴ μας οὐδεμίαν ἤσκει πλέον ἐπιρροήν, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου διαχειριζομένου προσωπικῶς μετὰ τῆς Κυβερνήσεως Καραμανλῆ τὸ Κυπριακὸν ζήτημα. Τὸ πῶς, διατί, καὶ ἀπὸ ποίου χρόνου

ἀκριβῶς διεκόπη ἢ ἐπαφή τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Διγενῆ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ ἔνταῦθα. Τὰ πλήρη στοιχεῖα ἔχουσιν ὁ στρατηγὸς Γ. Γρίβας - Διγενῆς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, τοῦ προέδρου μας κ. Στρατοῦ δυναμένου νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαλεύκανσιν σημείων τινῶν.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν συμφωνιῶν τῆς Ζυρίχης καὶ Λονδίνου οὐδεμίαν ἐπαφὴν εἶχομεν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τοῦ 1959 ὁ σημειῶν τὰς γραμμὰς ταύτας εὗρέθη (ἀπὸ τοῦ 1957), χάρις εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τοῦ Παρνασσοῦ, καθηγητοῦ Θεοφ. Βλησίδου, ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὸν Παρνασσὸν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Αὐτοδιαθέσεως Κύπρου, ἔνθα μετὰ τινὰς ἀντιρρήσεις τῶν κρατούντων, « ἀνέλαβε Γεν. Γραμματεὺς » χωρὶς νὰ τῷ παραδίδωνται τὰ χαρτιά. Ἀρμόζει κάποτε νὰ διηγηθῶ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐν λόγῳ Ἐπιτροπὴν, τὰ ἀφορῶντα καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Δωροθέου καὶ Θεοκλήτου. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην συνέταξα τὸ πρόγραμμα ὑποδοχῆς τοῦ Διγενῆ εἰς Ἀθήνας, ὅπερ ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Θεοκλήτου καὶ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Εὐαγγ. Ἀβέρωφ - Τσοίτσα (τὸ χειρόγραφον καὶ τὸ πρόγραμμα ὑπογεγραμμένον εὗρίσκεται εἰς τὸ Ἀρχεῖον μου). Ἐπέβλεψα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀργυροῦ στεφάνου καὶ τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου (σχέδια καθηγητῶν Μαρινάτου - Ὁρλάνδου), ἅτινα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Διγενῆ (ὁ στέφανος ἐπεδόθη εἰς τὸν Διγενῆ εἰς τὸ ἀεροδρόμιον).

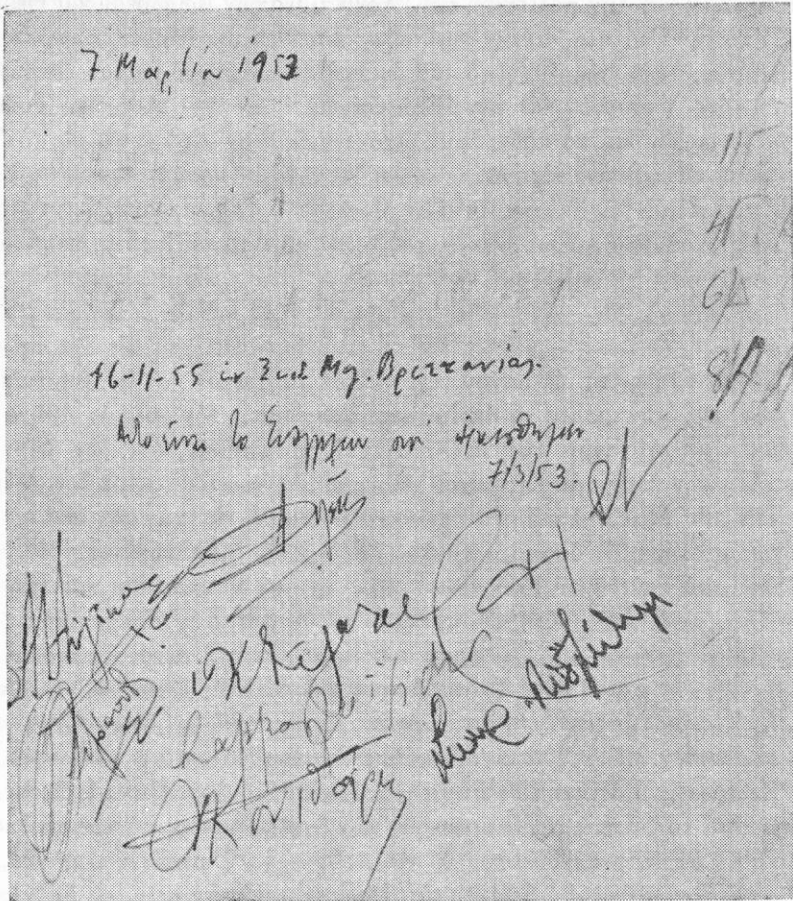
*
* *

Ἠκολούθησε τὸ ἐπόμενον γεγονός, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ ἔκλεισε τυπικῶς τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία παρασκευάσασα τὸν ἐπικὸν ἀγῶνα καὶ δώσασα τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ε.Ο.Κ.Α. εἶναι λυπηρόν, ὅτι δὲν ἠδυνήθη ν' ἀσκήσῃ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς μέχρι τέλους, ἐπικοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Διγενῆ.

Τὴν 6ην Μαΐου 1959, ὅτε συνεκεντρώθημεν εἰς τὴν κατοικίαν μου Ἀραχῳῆς 15 (3^{ος} ὄροφος διαμερ. 7) διὰ νὰ ἐορτάσωμεν τὴν ἐν υἱείᾳ ἐπάνοδον τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Γρίβα - Διγενῆ ἀπεφασίσθη καὶ ἐγένετο : 1) ἡ ὑπογραφή τοῦ Εὐαγγελίου παρὰ τῶν πράγματι συνεχισάντων τὴν συνεργασίαν των ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνος. Δύο μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς : οἱ κ.κ. Ἠλίας Τσατσόμοιρος καὶ Δ. Σταυρόπουλος, δὲν μετείχον τῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν, ἄγνωστον διατί, ἕως ἔνεκα ἐπαγγελματικῶν ἀσχολιῶν. Ἐνωρὶς ὡσαύτως ἔπαυσε νὰ μετέχῃ τῶν συνεδριῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὁ ἀειμνήστος στρατηγὸς Παπαδόπουλος - Παππᾶς, διότι διεφώνησε διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀγγλικῶν παρασῆμων, τὸ ὁποῖον ἀνεκίνησεν ὁ φίλος συνάδελφος κ. Δημ. Βεναζῆς. Συνεφωνήσαμεν 2), ὅτι ἔπρεπε νὰ καταπολεμηθῆ ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως Πανεπιστημίου ἐν Κύπρῳ, διὰ λόγους ἐθνικοὺς καὶ 3) ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι δὲν πρέπει νὰ

γίνη ένταξίς τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βρετανικὴν Κοινοπολιτείαν. Ἄτυχῶς ἡ τρίτη γνώμη δὲν ἐπεκράτησεν ἐν Κύπρῳ.

Τὰς ἀναμνήσεις ταύτας ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν ἐν ταῦθα ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἀναφέρονται εἰς τὰ πλέον βασικά σημεῖα προετοιμασίας τοῦ ἱστορικοῦ ἀγῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι καθορίζεται σαφῶς ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐπαυσε κατ' οὐσίαν νὰ ἀσκῆ οἰανδήποτε ἐπιρροὴν ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος. Ὁ χρόνος αὐτὸς εἶναι ὁ Ὀκτώβριος τοῦ 1958, εἰ καὶ ἠδύνατό τις εἰπεῖν, ὅτι ἱκανῶς πρότερον εἶχεν ἐξασθενήσει ἡ ἐπιρροή της. Ἡ προσπάθεια ἦν κατέβαλεν ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος, ὅπως κινητοποιήσῃ τὴν Πανελλήνιον Ἐπιτροπὴν ἀπέτυχε.

Φωτοτυπία τελευταίας σελίδος Εὐαγγελίου ὁρκωμοσίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΛΟΪΖΙΔΟΥ

Δικηγόρου

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΚΩΜΟΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΓΩΝΟΣ Η ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

[Χάριν τῆς διαφυλάξεως τῶν ἱστορικῶν στοιχείων, ἀπὸ τὴν λησμοσύνην ἢ παραμόρφωσιν, ὁ κ. Σωκρ. Λοϊζίδης, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου, ἐξέθηκε πρὸ ἐτῶν τὰ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ἔφημερίδα « Ἐλευθερία » ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἐν ὀνόματι τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ χάριν αὐτῆς, ἡ Ἀλήθεια διὰ τὴν Ε.Ο.Κ.Α » (πῶς ἐδημιουργήθη καὶ πῶς παρεσκεύασε τὸν Κυπριακὸν ἀγῶνα). Προτάσσεται ἡ ἐξῆς ἱστορικὴ σημείωσις]:

Ὁ γνωστὸς ἀγωνιστῆς Σωκράτης Λοϊζίδης, τέως Ἐθναρχικὸς Σύμβουλος καὶ ἀπὸ τοῦ 1950 ἐξόριστος ἐκ Κύπρου, ὅστις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1954 μετέβη κρυφίως μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ εἰς Κύπρον διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐνόπλου Ἐνωτ. Κυπρ. Ἀπελευθ. Ἀγῶνος καὶ εἶτα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1955 συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων κατὰ τὴν σύλληψιν τοῦ πλοιαρίου « Ἄγ. Γεώργιος » καὶ κατεδικάσθη εἰς δωδεκαετὴ φυλάκιν, εἶναι, ὡς καὶ ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένον πρόσωπον διὰ τὸν ἀπαράσχη τὴν μαρτυρίαν του ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κυπριακοῦ ἀγῶνος.

« Ἀνέγνωσα πολλάκις ἀνακριβῆ δημοσιεύματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ ἐνόπλου Κυπριακοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Καίτοι τυγχάνει νὰ εἶμαι ἐν ἑκ τῶν προσώπων, τῶν ἐλαχίστων, ἅτινα γνωρίζουν καλῶς καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ὅλως ἐξ ὑπαρχῆς τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ ἱστορικὸν θέμα, ἀπέφυγα, ἐν τούτοις, μέχρι σήμερον, νὰ ἀποκαλύψω τὴν ἀλήθειαν διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Πρῶτον διότι ἐνίοτε τὰ ἀνακριβῆ ταῦτα δημοσιεύματα προήρχοντο ἀπὸ ἀνεύθυνα πρόσωπα. Δεύτερον διότι ἐπεθύμουν νὰ διαφυλάξω πλήρη καὶ ἀμείωτον τὴν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀποκαλυπτικότητος ἀξίαν τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ε.Ο.Κ.Α. στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ, τῶν ὁποίων, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἡ καθυστέρησις τῆς δημοσιεύσεως εἰς ἐμείωσε τὴν ἀξίαν των ἀπὸ ἀπόψεως ἐπικαιρότητος, ἠΰξησεν ὅμως, ταύτην ἀπὸ ἀπόψεως πληρότητος. Καὶ τρίτον διὰ τὸ νὰ μὴν ἐκτεθῶ εἰς τὴν πιθανότητα νὰ ἐκληφθῆ ὡς αὐτοπροβαλλόμενος, δεδομένου ὅτι, ἐκθέτων τὸ ἐν λόγῳ θέμα εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ ἀναφέρωμαι καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου. Τελευταίως πάλιν παρακολουθῶν τὴν κατὰ τοῦ Στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ ἀρθρογραφικὴν ἐπίθεσιν,

ἀνέγνωσα εἰς τὸ προπαρασκευαστικὸν αὐτῆς δημοσίευμα ἀναληθῆ, ἢ ἐσφαλμένως μεταδοθεῖσαν δῆλωσιν σχετικῶς μετὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ ὡς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος τῆς Κύπρου καὶ σχετικῶς μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου πυρῆνος τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Τὴν φορὰν ταύτην ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου ἔναντι τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἱστορίας νὰ ἀποκαλύψω διὰ τοῦ παρόντος τὴν ἀλήθειαν. Τὸ ἄρθρον, ὅθεν, τοῦτο εἶναι ξηρὰ ἐξιστόρησις τόσον μόνον γεγονότων ὅσων ἐπαρκοῦν διὰ τὴν κατὰδειξιν τοῦ ποιοῦ ἐσχεδίασαν, προπαρασκεύασαν καὶ ὠργάνωσαν τὸν ἔνοπλον Ἐνωτικὸν Ἀπελευθερωτικὸν Κυπριακὸν Ἀγῶνα καὶ τοῦ ποιοῦ ὑπέδειξαν καὶ ὠρισαν τὸν Στρατηγὸν Γρίβα - Διγενῆ ὡς στρατιωτικὸν Ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος. Εἶναι δὲ ἡ ἐξιστόρησις αὕτη κατ' ἀνάγκην σύντομος καὶ ἐπομένως οὐχὶ πλήρης, ἀλλὰ πάντως ὅλως ἀληθῆς, ἀκριβῆς καὶ ἀντικειμενικῆ ὥστε οὐδεὶς ἐκ τῶν γνωριζόντων τὴν ἀλήθειαν νὰ δυνηθῆ νὰ τὴν ἐπικρίνῃ ἐπὶ ἀνακριβεῖα καὶ μεροληψία. Ἐν ὄνοματι, λοιπόν, τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ χάριν αὐτῆς καὶ μόνον ἀποκαλύπτω :

Τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1951, ὅτε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. Μακάριος, μεθ' οὗ συνδέομαι στενωτάτα ἀπὸ τῶν γυμνασιακῶν χρόνων, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν ἐπεσκέφθη ἰδιαιτέρως, συνοδευόμενος ὑπὸ φίλου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὑπάρχει σκοπιμότης νὰ μὴ ἀναφέρω ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον « Μ. Βρεταννία », ἔνθα ὁ Μακαριώτατος διέμενεν. Ἀφοῦ ἀρχικῶς τοῦ ἐξέθεσα τὰς ἀπόψεις μου καὶ τὸ σχέδιόν μου περὶ ὀργανώσεως καὶ διεξαγωγῆς ἐνόπλου Ἐνωτικοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος ἐν Κύπρῳ, εἶτα τοῦ ἀνεκοίνωσα ὅτι, συνεπῆς πρὸς δῆλωσίν μου τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχα κάμει κατὰ τὴν ἐκ Κύπρου ἀπέλασίν μου τὴν 3 - 2 - 1950 καὶ πρὸς σχετικὸν ὄρκον μου τῆς αὐτῆς ἡμέρας, εἶχον ἀρχίσει τὴν συνωμοτικὴν προπαρασκευὴν ἐνόπλου Ἐνωτικοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος τῆς Κύπρου καὶ ὅτι εἶχον ἤδη ἐξεύρει καπετάνιον, τὸν Γεώργιον Ζήσην, καὶ καί τι διὰ νὰ μεταβῶ ἐν καιρῷ κρυφίως εἰς Κύπρον καθὼς καὶ ὀλίγον ὀπλισμὸν καὶ ὅτι ὑπῆρχε δυνάμις ἐξευρέσεως ἀφθόνου ὀπλισμοῦ, διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοιοῦτου ἀγῶνος ἐν Κύπρῳ. Τὰς ἀπόψεις μου τὰς ὁποίας ἐξέθεσα κατὰ τὴν συνάντησίν μας ταύτην ὁ Μακαριώτατος δὲν θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τοῦ παρόντος. Μετὰ τινος ἡμέρας ἐπανεπεσκέφθη μετὰ τοῦ αὐτοῦ φίλου τὸν Μακαριώτατον διὰ τὸ αὐτὸ θέμα. Ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης συναντήσεώς μου μετὰ τὸν Μακαριώτατον ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω μόνον ὅτι ὁ μὲν Μακαριώτατος τελικῶς μετὰ ἐξουσιοδότησιν, ὅπως διὰ τὴν προπαρασκευὴν ἀγῶνος λάβῃ 5.000 χαρτίνας λίρας διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου παρὰ τινος Κυπρίου, χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ ἀποκαλύψω τὸν δι' ὃν θὰ ἐλάμβανον τὰ χρήματα, ἐγὼ δὲ ἀρνηθῆς τὴν εἴσπραξιν τοῦ ποσοῦ καὶ ἐν γένει ἀνάμειξίν μου εἰς τὸ οἰκονομικὸν μέρος τοῦ ἀγῶνος, ἐδήλωσα εἰς τὸν Μακαριώτατον, ὅτι θὰ ἐπροχώρουν εἰς τὴν σύστασιν Μυστικῆς Ἐπι-

τροπῆς Ἀγῶνος μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος θὰ συνωμίλει κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἀθήνας.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνεκοίνωσα ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν ἀδελφόν μου Σάββαν Λοῦζίδην, ὅστις μετεῖχεν εἰς τὰς μετὰ τοῦ καπετάνιου Γεωργίου Ζήση σχετικὰς συνεννοήσεις καὶ προπαρασκευαστικὰς ἐνεργείας. Ἐν συνεχείᾳ ἀπεφάσισα, ὅπως διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Μυστικῆς Ἐπιτροπῆς προσεγγίσω πρῶτον τοὺς κ.κ. Γ. Στράτον, τέως Ὑπουργόν, συνταγματάρχην ἐν ἁ. Γεώργιον Γρίβαν καὶ ἀντισυνταγματάρχην Ἡλίαν Ἀλεξόπουλον. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ καπετάνιου Γεωργίου Ζήση, ὅστις συνεδέετο μετὰ τοῦ κ. Στράτου ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν κατοχὴν ἐθνικὴν ἀντίστασιν, ἐπεσεκέφθη εἰς τὴν τότε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰθάκης 61 οἰκίαν του τὸν κ. Στράτον πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξέθεσα τὴν ἀποφίν μου καὶ τὸ σχέδιόν μου περὶ ἐνόπλου Ἐνωτικοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος ἐν Κύπρῳ, τὰ τῶν συνομιλιῶν μου μετὰ τοῦ Μακαριωτάτου καὶ τοῦ ἐπρότεινα, ὅπως συστήσωμεν τὴν Μυστικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀγῶνος καὶ ὅπως ἐν συνεχείᾳ ἔλθωμεν εἰς συνάντησιν, διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν μὲ τοὺς φίλους του κ.κ. Γρίβαν καὶ Ἀλεξόπουλον. Ὁ κ. Στράτος μὲ τὴν θερμὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀμέσως καὶ τὸ ἄμεσον καὶ καὶ ἔντονον ἐνδιαφέρον του συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ σχηματισθῇ τάχιστα ἡ Μυστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος. Ἐξεφράσθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῆς συμμετοχῆς τῶν κ.κ. Γρίβα καὶ Ἀλεξοπούλου εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ἀνέλαβεν, ὅπως τοὺς συναντήσῃ καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς πρὸς τοῦτο. Εὐθύς ἀμέσως ἐπεδίωξα συνάντησιν, μέσῳ τοῦ καπετάνιου Ζήση, μετὰ τῶν κ.κ. Γρίβα καὶ Ἀλεξοπούλου μετὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἐπίσης συνεδέετο στενωῶς ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν Κατοχὴν. Συνηντήθημεν πρῶτον μὲ τὸν κ. Ἀλεξόπουλον εἰς τὴν τότε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βαλαωρίτου 12 οἰκίαν του, ὅστις ἀφοῦ τοῦ ἐξέθεσα τὸ θέμα, ὡς εἶχεν μέχρι τῆς συναντήσεώς μας, καὶ τοῦ ἐπρότεινα τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν Μυστικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀγῶνος, ἐξεδηλώθη ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, ἀπεδέχθη ἀμέσως ὅπως μετὰσχῃ τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ μοῦ ἐτόνισε τὸ ἀπαραίτητον τῆς συμμετοχῆς τοῦ κ. Γρίβα, μὲ τὸν ὁποῖον ἤδη εἶχον κλείσει συνάντησιν. Ἡ μετὰ τοῦ κ. Γρίβα συνάντησις τοῦ ἀδελφοῦ μου Σάββα καὶ ἐμοῦ ἔγινεν τὸν Μάϊον τοῦ 1951, μάλιστα δὲ διὰ λόγους συνωμοτικῆς τακτικῆς εἰς τὸ ζαχαροπλαστεῖον Τσίτα. Ἀπὸ τῆς συναντήσεως αὐτῆς ἡ Μυστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος εἶχεν ἤδη συσταθῆ, ὁ Ἐνωτικὸς ἀγὼν τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ ἀπὸ εἰρηνικός, ἀνοργάνωτος καὶ ἀπρογραμματίστος ἐλάμβανε τὴν μορφήν τοῦ προπαρασκευασμένου καὶ ὀργανωμένου ἐνόπλου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ ἀγὼν αὐτὸς εὔρισκε τὸν στρατιωτικὸν Ἀρχηγόν του. Δὲν γνωρίζω τί θὰ ἀναφέρῃ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Στρατηγὸς Γρίβας-Διγενής, ὡς εἶχον, ὅμως, ἀντιληφθῆ ἐκ τῆς τότε συναντήσεώς μας οὗτος ἐμελέτα καὶ ἐσχεδίαζε τὸν τρόπον ἀγωνιστικῆς ἀπελευθερωτικῆς δράσεώς

του εις την ιδιαίτεράν μας πατρίδα. Κατωτέρω παραθέτω μερικὰς συναντήσεις και συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔχουσας ιδιαίτεράν σημασίαν διὰ τὸν σκοπὸν δι' ὃν δημοσιεύεται τὸ παρὸν.

Τὴν 6ην Ἰουνίου 1951 συνηντήθημεν ὁ κ. Στράτος, ὁ κ. Γρίβας και ὁ γράφων τὸ παρὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρώτου και τὴν 5-7-1951 ὁ κ. Γρίβας ἀνεχώρει εἰς Κύπρον δι' ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως και ἀναγνώρισιν. Τὴν 10-7-1951 ὁ κ. Γρίβας συνηντήθη ἐν Κύπρῳ μετὰ τοῦ Μακαριωτάτου τὴν 20-7-1951 μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Κυρηναίας κ. Κυπριανοῦ και τὴν 3-8-1951 και πάλιν μετὰ τοῦ Μακαριωτάτου. Ἄν και γνωρίζω τὰ τῶν συζητήσεων ἐκείνων, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ ὁμιλήσω περὶ τούτων. Ὁ κ. Γρίβας ἐπέστρεψεν ἐκ Κύπρου μετὰ τὴν αὐτὴν ὡς και πρότερον βεβαιότητα περὶ τῆς δυνατοῦτος ἀποτελεσματικῆς διεξαγωγῆς ἐνόπλου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος ἐκεῖ. Ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐπιτροπὴ συνεπληρώθη μετὰ νέα μέλη, ἦτοι μετὰ τοὺς καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεράσιμον Κονιδάρον, στρατηγὸν κ. Ν. Παπαδόπουλον (παπποῦν), δικηγόρον Ἀντώνιον Αὐγίικον και τὸν καθηγητὴν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δημ. Βεζανῆν, ὅστις συνέστησεν ἕτερα δύο μέλη, τοὺς κ. κ. Τσατσόμοιρον και Δ. Σταυρόπουλον, ἐξηκολούθησε δὲ και ἐνέτεινε τὴν δρᾶσιν τῆς μετ' ὅλους τοὺς συνωμοτικούς κανόνας. Βεβαίως διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας και ἄλλα πρόσωπα, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν, ἡ ἐν ἀγνοίᾳ των δρᾶσα Μυστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔδιδε πρὸς αὐτὰ διὰ τινος μέλους τῆς ἢ διὰ τινος μεμνημένου ὀργάνου τῆς. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι και τὰ πρόσωπα ταῦτα θὰ τύχουν ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως νὰ ἴδουν μνημονεύμενα εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Γρίβα - Διγενῆ τὰ ὀνόματά των και τὰς ὑπηρεσίας των.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1952, ὅτε ὁ Μακάριος ἦλθε και πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν ἐπεσκέφθη και τοῦ ἀνέφερα μετὰξὺ ἄλλων τὴν σύστασιν, λειτουργίαν και δρᾶσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ὠρίσαμεν δὲ τὴν 2-7-1952 ὡς ἡμέραν συνεδριάσεώς τῆς, καθ' ἣν θὰ παρίστατο και ὁ ἴδιος. Ὅντως ἡ συνεδρίασις αὕτη ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σκουφᾶ 34 τότε οἰκίαν τοῦ μέλους τῆς Ἐπιτροπῆς καθηγητοῦ κ. Βεζανῆ. Δὲν θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ ἀφηγηθῶ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου και ἐκάστου μέλους τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν συνεδρίασιν ταύτην. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐξ Ἑλλάδος τοῦ Μακαριωτάτου ἐπραγματοποιήθη τὴν 21-7-1952 και ἕτερα συνεδρίασις τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν τότε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μανρομιχάλη 59 οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ μου Σάββα Λοιζίδη, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστη ὁ Μακαριώτατος. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὁ καθηγητὴς κ. Βεζανῆς ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ὠρίζεν ἡ Ἐπιτροπὴ ἓνα « ἐπὶ κεφαλῆς ». Ὡς εἶναι εὐνόητον ἅπαντες ἐθεωρήσαμεν ὡς φύσει και θέσει « ἐπὶ κεφαλῆς » τὸν Ἐθνάρχη Μανρομιχάτην,

προσέτι δὲ ἀπεφασίσαμεν ὅπως, ἀπουσιάζοντος τοῦ Μακαριωτάτου, προεδρεύῃ τῆς Ἐπιτροπῆς ὁ κ. Στραῦτος. Ἄν καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ συνεδρίαζεν, ἐλειτούργει καὶ ἔδρα συστηματικῶς καὶ ἀδιακόπως, ἐν τούτοις δὲν εἶχε γίνεи μέχρι τοῦ Μαρτίου 1953 σκέψεις, ὅπως δώσωμεν ὄρκον τινά. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν, ὅμως, τῆς 7 - 3 - 1953 τὴν γενομένην ἐν τῇ τότε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ 36 β τοῦ καθηγητοῦ κ. Κονιδάρη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου, ὅστις εὗρισκετο τότε καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις, συνετάχθη προχείρως καὶ κατὰ πρότυπον ὄρκου τοῦ 1821, ὄρκος τὸν ὁποῖον ὑπεγράψαμεν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὠρκίσθημεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Τόσον τὸν ὄρκον μὲ τὰς ὑπογραφάς, ὅσον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὠρκίσθημεν φυλάσσομεν εἰσέτι.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπον εἶναι νὰ ἀναφέρω καὶ τὸ ὅτι τὸ ἔτος 1954 περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι παράγοντες τινὲς ἐν Ἀθήναις ἐπραγματοποίησαν συσκέψεις μὲ θέμα τὴν προπαρασκευὴν μαχητικοῦ ἀγῶνος ἐν Κύπρῳ. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, τοῦτο μᾶς ἀνησύχησεν ἀπὸ ἀπόψεως συνωμοτικῆς τακτικῆς, διότι ἡ κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον παράλληλος ὑπαρξίς δύο συνωμοτικῶν ὁργανώσεων διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν σημαίνει διπλοῦν κίνδυνον διαφυγῆς τοῦ μυστικοῦ καὶ ἀπώλειαν τοῦ κατὰ τὴν κρισιμωτέραν φάσιν πρωταρχικοῦ παράγοντος ἐπιτυχίας, τῆς μυστικότητος. Ὡς ἐκ τούτου ὁ κ. Γρίβας καὶ ὁ ὑποφαινόμενος ἐπεδιώξαξεν καὶ συνητησαμεν, κεχωρισμένως, δύο τῶν ὡς ἄνω παραγόντων καὶ ἀφοῦ ἀπεκαλύψαμεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἐνῶ ἡ κίνησίς των δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει καὶ τὴν προπαρασκευὴν, ἡ ἰδική μας εἶχε περατώσει καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ προβῆ εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, ἀνεγνώρισαν ὅτι ὀρθὸν καὶ πρέπον ἦτο νὰ ἀναστείλωσι τὴν προώθησιν τοῦ σχεδίου των, πρᾶγμα ὅπερ, πατριωτικῶς φερόμενοι, καὶ ἔπραξαν.

Ἡ Μυστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐνόπλου Ἐνωτικοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνος εἶναι ἐκείνη ἣτις ἐσχέδιασε, προπαρασκεύασε καὶ διοργάνωσε τὸν ἔνοπλον Ἐνωτικὸν Ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Θεωρῶ περιττὸν νὰ κατονομάσω συγκεκριμένως τὴν δρᾶσιν τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς. Ἀπλῶς ἀναφέρω περιληπτικῶς, ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη καθώρισεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν μορφήν τοῦ ἀγῶνος, κατήρτισε τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ὠργάνωσε δίκτυον πληροφοριῶν, ὑπήγαγε ὑπὸ τὴν ἀφανῆ ἐπιτροπὴν καὶ σχεδὸν κατεύθυνσίν της τὰς ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ εἰρηνικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐνεργείας ἐν Ἑλλάδι καὶ Κύπρῳ, ἐξεύρισκε καὶ συνεκέντωνεν ὀπλισμὸν, ἐξεύρισκε κατὰ καιὰ καπετάνιους διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ὀπλισμοῦ εἰς Κύπρον, ἀπέστειλε καὶ ἀπέκρυπτεν ὀπλισμὸν εἰς Κύπρον, ἐμύει τὰ κατάλληλα πρόσωπα καὶ ἀνέθετεν εἰς ταῦτα τὴν διεκπεραίωσιν δραστηριοτήτων ἐν Ἑλλάδι καὶ Κύπρῳ, ἐμύησε τὰ πρῶτα ἐν Κύπρῳ στελέχη, ἐξεπαιδευσεν ἀγωνιστάς, ὠργάνωσε δίκτυον συνδέσμων καὶ ἐπαφῶν μὲ τὴν Κύπρον, ἀπέστειλε μέλη της

δι' επιτόπιον μελέτην τῆς ἐν Κύπρῳ καταστάσεως καὶ ἐπαφὴν μὲ τὸν Μακαριώτατον καὶ ἄλλους μεμνημένους, συνέχισεν ἐπ' ἀρκετὸν καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἀποστολὴν ὀπλισμοῦ εἰς Κύπρον κλπ. Εἶναι δὲ τὰ δύο μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ὁ στρατηγὸς Γρίβας καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ἐκεῖνοι οἷτινες μετέβησαν κρυφίως ἐν Κύπρῳ διὰ τὴν ἔναρξιν καὶ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος καί, ὅπερ σπουδαιότερον, ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη εἶναι ἐκεῖνη, ἣτις δημοφώνως ὑπέδειξε καὶ ὥρισε στρατιωτικὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐνόπλου Ἐνωτικοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνος, τὸν κ. Γρίβαν, τὸν θρυλικὸν Ἀρχηγὸν τῆς ΕΟΚΑ Γρίβαν-Διγενῆ. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη καθαρὴ ἀλήθεια, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προπαρασκευήν, ὀργάνωσιν καὶ ἔναρξιν τοῦ Ἐνωτικοῦ Κυπριακοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, τὴν ἴδρυσιν τῆς ΕΟΚΑ καὶ τὴν ὑπόδειξιν καὶ διορισμὸν τοῦ κ. Γρίβα ὡς Στρατιωτικοῦ Ἀρχηγου τοῦ Ἀγῶνος. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ἐκ τῶν σημαντικῶν τοῦ ἀγῶνος, τὸ ὅτι οἱ παρεμβάντες εἰς τὸν μυστικὸν μηχανισμόν ἐπαφῶν μὲ τὸν Διγενῆ κατέστησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον δυσχεροστέραν τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπικοινωνίαν, διοκοπεῖσαν ἐννεπλῶς ἀπὸ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Μακαριωτάτου ἐκ Σεῦχελλῶν μεθ' ἣν ἐπῆλθε καὶ ἡ πλήρης ἀδράνεια καὶ ἀτονία τῆς Ἐπιτροπῆς. Τονιστέον, ὅθεν, ὅτι ἐνῶ ἡ προαναφερθεῖσα Μυστικὴ Ἐπιτροπὴ Κυπριακοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος εἶναι ἐκεῖνη ἣτις προπαρασκεύασεν, ὠργάνωσεν, ἤρχισε καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἐτροφοδοτεῖ μὲ ὀπλισμὸν καὶ πολεμικὸν ὕλικὸν τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τετραετίαν τόσον ἀξιοθαυμάστως ἐπιτυχῶς διωργάνωσεν, διηύθυνεν καὶ διεξήγαγεν ἐν Κύπρῳ διὰ τῆς ΕΟΚΑ ὁ Διγενής, δὲν εἶναι ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἔδωσε τὸ οἶον ἐδόθη τέλος εἰς τὸν ἀγῶνα.

(27 Σεπτεμβρίου 1960)